

Výzkumné techniky

***techniky v rámci kvantitativního
výzkumu
experiment
výběrové šetření***

***Využity podklady Mgr. K. Nedbákové,
Ph.D.***

základní třídění výzkumných technik

experimentální techniky

– předpokládají manipulaci s nezávisle proměnnou

- experiment
- přirozený experiment

neexperimentální techniky

- bez možnosti ovlivnění proměnných

- pozorování
- analýza dokumentů

další možné třídění

intervenující techniky

– interference se zkoumanými objekty, vstup do jejich světa

- experiment
- zúčastněné pozorování
- techniky založené na rozhovorech

neintervenující techniky

- nevstupuje do prostoru zkoumaných objektů

- nezúčastněné pozorování
- analýza dokumentů/artefaktů
- sekundární analýza

další možné třídění

kvantitativní techniky

typicky používané v kvantitativním výzkumu – standardizované

- výběrové šetření (survey)
- obsahová analýza
- pozorování (standardizované varianty)

-kvalitativní techniky

– nižší míra standardizace

- hloubkové rozhovory
- pozorování (od nezúčastněného po zúčastněné – nestandard.)
- analýza dokumentů/artefaktů
- diskursivní analýza
 - focus group (jsou kromě [hloubkového rozhovoru](#) jedny z hlavních metod [kvalitativního výzkumu](#). Používají se nejčastěji v [sociologii](#). Spočívají v diskuzi, řízené zpravidla škleným profesionálem, která má za cíl prozkoumat postoje, názory, mínění veřejnosti, často v souvislosti s [marketingovým](#) výzkumem, průzkumem spotřebitelských návyků, k určení účinnosti reklamy a podobně.

Rozhodování o výzkumném designu

■ Povaha výzkumných otázek

Hledáme příčinný vztah mezi jevy?

Chceme popsat nějaký jev?

Ověřujeme vymyšlené, nebo chceme vygenerovat nové?

■ Povaha výzkumného problému

Máme nějaké předpoklady založené na teorii? Předchozím výzkumu?

Má smysl kvantifikace?

■ Povaha populace a organizační aspekty

Lze v dané populaci uskutečnit daný typ výzkumu?

Je dostupná opora výběru, existuje ochota ke spolupráci?

Je hierarchický přístup v dané populaci vhodný?

Otázky spojené s výběrem přístupu

Otázky které se nekladou tak často jak by měly:

Je nutné sbírat vlastní data?

Lze data získat neintervenující technikou?

Jaký časový rozměr dat potřebuji?

výběrové šetření

nejčastější způsob sběru dat v kvantitativně orientovaném výzkumu

varianty:

- **osobní dotazování**
- **telefonické dotazování**
- **on-line dotazníky**

všechny varianty však probíhají na základě standardizovaného dotazníku, v současnosti se používají často notebooky, popř. specializovaný software pro dotazování telefonem:

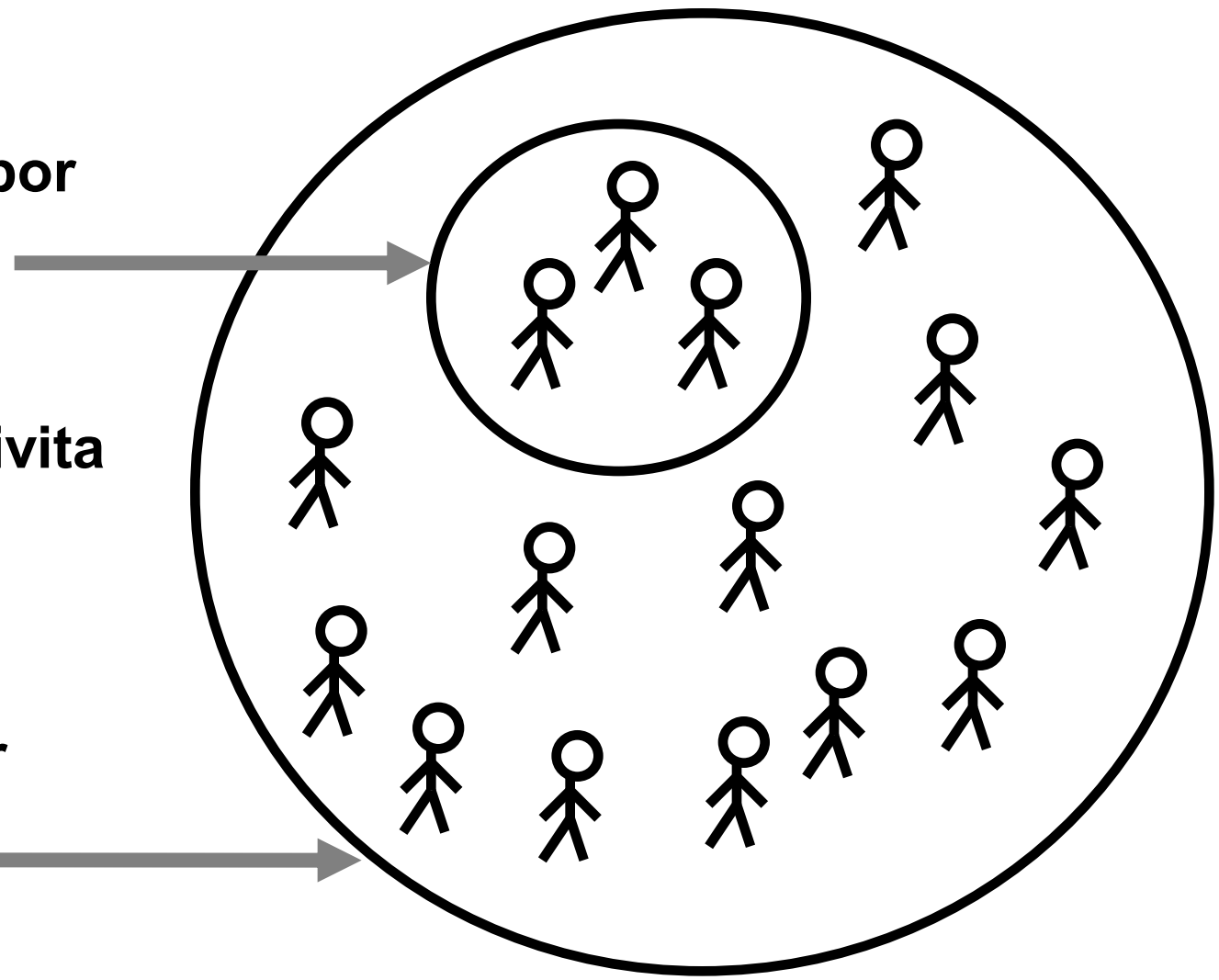
CAPI – computer aided personal interview

CATI – computer aided telephone interview

**vzorek/
výběrový soubor
(sample)**

reprezentativita

**populace/
základní soubor
(population)**



Dotazník

dotazník je základním nástrojem sběru dat

obvykle je věnován jednomu tématu (výjimkou jsou komerční omnibusy)

otázky by se daly rozlišit do několika typů:

- **sociodemografické:** zjištění charakteristik (věk, vzdělání, příjem, pohlaví, bydliště)
- **filtrační:** nasměrování respondentů ke správným otázkám (pracujete? -> jaký je váš příjem?, máte děti: -> jaký je věk nejstaršího?, máte nějaké informace o nemoci „řídnutí kostí“?)
- **věcné:** měření konceptů souvisejících s hypotézou (závisle a nezávisle proměnná, kontrolní proměnné)

dále podle formátu na:

uzavřené: výběr odpovědi z několika možností

otevřené: volná odpověď

forma otázek

- **Uzavřené** – termín dotazník sice asociuje otázky, ale často jsou jeho součástí i odpovědi či tvrzení
- Respondent vybere odpověď z navrženého seznamu, který vytvořil výzkumník
- Výhoda: jednotný charakter odpovědí a lehčí zpracování (přenesení do matice počítače)
- Nevýhoda: nějaký důležitý aspekt úplně pomíneme

- **Otevřené** – vlastní odpověď na otázku
- Nebezpečí, že respondenti odpoví naprosto irelevantně

Sociodemografické otázky

R5. Řekl byste, že žijete na venkově či ve vesnici, nebo v malém, středně velkém nebo velkém městě?

TAZATEL: ZVOLTE JEN JEDNU VARIANTU.

- 1. na venkově nebo v malé vesnici
- 2. v malém městě
- 3. ve středně velkém městě
- 4. ve velkém městě

Včetně filtrační otázky

M3. Dovolte, abych se Vás nyní zeptala: Žijete se stálým partnerem?

- 1. Ano (⇒ přejděte k otázce M4)
- 2. Ne (⇒ přejděte k otázce M5)

M4. Jste s tímto partnerem oficiálně oddáni?

- 1. Ano
- 2. Ne

M5. Žila jste někdy v minulosti se stálým partnerem, se kterým jste nebyla oddána?

- 1. Ano
- 2. Ne
- 2. Nehodí se

Věcné otázky

G1. Nyní bych Vám rád(a) položil(a) několik otázek týkajících se určitých stránek role žen v dnešním životě. Uvedte, prosím, svůj osobní názor na předložená tvrzení. (Zvolte jednu odpověď v každém řádku)

PŘEDLOŽTE KARTU

- a) Pracující matky mohou mít se svými dětmi stejně vřelý vztah a dávat jim stejný pocit bezpečí jako matky, které nepracují.
-
- b) Zaměstnání je dnes tak náročné, že si žena nemůže dovolit trávit čas na mateřské dovolené.
-
- c) Práce na částečný úvazek je pro matku nejlepší cesta, jak skloubit zaměstnání s rodinou
-
- d) Být v domácnosti ženu naplňuje stejně, jako mít placené zaměstnání
-
- e) Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti.
-
- f) Zaměstnání na částečný úvazek je pro otce nejlepší cesta, jak skloubit zaměstnání s rodinou
-
- g) Ženy chtějí mít jak děti, tak i zaměstnání.

1. Zcela souhlasím	2. Souhlasím	3. Ani souhlasím, ani nesouhlasím	4. Nesouhlasím	5. Vůbec nesouhlasím
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>



*Obvykle jsou používány tzv. baterie otázek:
Koncept „tradiční/liberální genderové role“ je
Indikován sadou výroků
- Z nich je konstruován součtový index*



*Záznam odpovědí
V každém řádku jeden*

Obsah otázek

Rozlišujme, zda se ptáme na:

- Chování
- Postoje/hodnoty
- Znalosti
- **Atributy** (charakteristiky respondenta)

Otázky na otázky

- Je jazyk otázky pochopitelný a jednoduchý?
- Může být otázka zkrácena?
- Neptá se otázka na dvě věci zároveň?
- Není otázka návodná?
- Není otázka formulována negativně?
- Bude mít respondent potřebné znalosti k zodpovězení otázky?
- Mají použité formulace stejný smysl pro každého?
- Není zde zkreslení prestiží?
- Není otázka dvojsmyslná?
- Potřebuji přímou, nebo nepřímou otázku?
- Je referenční rámec otázky dostatečně jasný?
- Nevytváří otázka uměle názor?
- Je lepší zvolit osobní, či neosobní znění?

- D.A. DeVaus, 1995. Surveys in Social Research. Routledge

Formulace otázek

1) Je otázka jasná a jednoduchá? (vyhněte se žargonu, technickým termínům, negativním formulacím, přizpůsobte jazyk dotazníku respondentům)

„Je vaše domácnost patriarchální nebo matriarchální?“

„Myslíte si, že jsou neplodní lidé stigmatizováni?“

„Myslíte si, že marihuana by neměla být dekriminální?“

„Souhlasíte s tím, že bývalí spolupracovníci StB nemají zastávat vysoké funkce ve státní správě? Ano - Ne.“

*„Jaký literární žánr si v knihovně půjčujete nejčastěji?“
(výzkum vězňů)*

(převzato od Lenky Slepíkové)

Formulace otázek

2) Může být otázka zkrácena?

„Jak si vysvětlujete to, že během tak dlouhé doby, co jste vy ani manžel nepraktikovali žádnou metodu antikoncepce, nedošlo k početí, a přitom lékař nezjistil žádnou příčinu neplodnosti?“

„Kolikrát jste za posledních šest měsíců hovořil s lékařem kvůli Vaším zdravotním obtížím, ať už to byl Váš praktický lékař nebo specialista; neberte prosím v úvahu případy, kdy jste věc jen konzultoval se známým, který je lékařem.“

(převzato od Lenky Slepíčkové)

Formulace otázek

3) Není otázka dvojitá?

„Nabízí věznice dost vzdělávacích programů, nebo by mohla být nabídka širší? Ano-Ne“

„*Jak často se stýkáte se svými rodiči?*“

„*Pokládáte problémovou metodu za účelný prostředek aktivizace žáků a používáte ji?*“

„*Je pro vás lékař hlavním zdrojem informací a rad ohledně onemocnění vašeho dítěte?*“

(převzato od Lenky Slepíkové)

Formulace otázek

4) **Není otázka sugestivní?**

„Myslíte si, že stát by měl podporovat budování jeslí, i když způsobují deprivaci?“

„Souhlasíte s prezidentovým názorem na Ústavu?“

„Myslíte si, že ženy by se měly plně věnovat svým dětem po celou dobu rodičovské dovolené?“

„Byl jste bezdomovcem proto, že ceny podnájmu v Brně jsou vysoké?“

„Vzhledem k současnému stavu ekonomiky, myslíte že investovat na burze je dobrý nápad?“

(převzato od Lenky Slepíčkové)

Pozn. Jak je důležitá formulace

- Souhlasíte s poskytnutím české vojenské nemocnice v Afghánistánu?

X

- Souhlasíte s nasazením české vojenské nemocnice v Afghánistánu?

(převzato od Lenky Slepíčkové)

Formulace otázek

5) Je otázka konkrétní?

„Slaví se ve vaší rodině svátky?“

„Jak často vídáte svou matku?“

„Jak často chodíte do kina?“

- a) často
- b) ne moc často
- c) zřídka
- d) nikdy

„Kolik je váš průměrný příjem?“

„Kolik máte dětí?“

„Kdy jste byl ve svém životě nejšťastnější?“

(převzato od Lenky Slepíčkové)

Formulace otázek

6) Nevzniká efekt sociální žádoucnosti odpovědi?

- Tendence respondentů zabránit tomu, aby vypadali špatně – zábrana odhalit postoj, který se neshoduje s normami ve společnosti
- Snaha vyhnout se ohrožení
- Přesná odpověď narušuje respondentův obraz sebe sama

„Zesměšňujete někdy žáky“?

(převzato od Lenky Slepíčkové)

Efekt vynucené odpovědi

7. Nevzniká tzv. efekt vynucené odpovědi? Zná respondent odpověď?

Př. Souhlasíte se změnou zákona o sociálních službách?

Řešení: Užít filtrační otázky; Dát mezi varianty odpovědí „nemám názor“, nebo „nevím“

(převzato od Lenky Slepíčkové)

 Varování 

Respondentovi nepokládáme
výzkumné otázky!

Druhy položek v dotazníku

podle Chráska Miroslav: Metody pedagogického výzkumu

- Položka – jiný termín pro otázku (ne vždy pokládáme dotaz, někdy má zjišťování formu např. rozkazu:
„Vyberte tvrzení, se kterým souhlasíte“),
- *Nebo tvrzení „Dívky kouří méně než chlapci“*

Kontaktní položky

- Slouží ke kontaktu mezi výzkumníkem a respondentem
- Bývají snadné, plní funkci úvodu k dotazování, uvádí respondenta do problematiky
- Nemají obsahovat demografické údaje o respondentovi

Demografické údaje

- V sociálně vědním šetření dáváme zpravidla na konec dotazníku
- Ptáme se jen na to, co skutečně potřebujeme vědět a s čím dále pracujeme
- *Dotaz na věk, pohlaví, zaměstnání, bydliště, složení rodiny, ...)*

Kontrolní položky

- Mají za úkol prověřit věrohodnost zjišťovaných údajů
- Např. na jednu skutečnost se ptáme více položkami: „*Jste spokojen se svou prací?*“ a „*Chtěl byste změnit zaměstnání?*“
- **Zásada:** kontrolní otázka nesmí být v dotazníku nikdy umístěna bezprostředně vedle položky, kterou kontrolujeme.

Filtrační položky

- Mají za úkol eliminovat ty jedince, kteří pro výzkum nemají význam

Př.: „Jste členem sportovního oddílu kopané?“

Př.: „Slyšela jste někdy o nemoci zvané řídnutí kostí?“

Forma požadované odpovědi

Otevřené (nestrukturované) položky

- „*Co si myslíte o ...*“
- + hodně se dozvíte
- - nutno provést dodatečnou kategorizaci, která umožní přehled o odpovědích, část odpovědí se ztrácí
- Jsou vhodné pro předvýzkum

Forma požadované odpovědi

Uzavřené (strukturované) položky

- Respondentům je předložen určitý počet předem stanovených odpovědí
- Dichotomické položky: „muž – žena“, „ano – ne“
- Polytomické položky s výběrem odpovědí

„Býváte spokojen/a se svými výsledky u zkoušek?“

1. *Vždy*
2. *Většinou ano*
3. *Někdy ano, někdy ne*
4. *Většinou ne*
5. *nikdy*

Forma požadované odpovědi

Polouzavřené položky

- Obsahují nabídku „jiná odpověď“
- *„Na které střední škole jste maturoval/a?“*
 1. *Na gymnáziu*
 2. *Na střední odborné škole*
 3. *Na středním odborném učilišti*
 4. *Na jiné střední škole (uved'te které).....*

Forma požadované odpovědi

Škálové položky

- Zvláštní druh výběrových položek
- Často tzv. položky **Likertova typu**:
„Přednášející je odborníkem ve svém oboru“

Naprosto souhlasím 1 2 3 4 5 6 7 naprosto nesouhlasím

Odpověď se kroužkuje

Forma požadované odpovědi

Výčtové položky

„Vyberte dvě z uvedených odpovědí, se kterými souhlasíte“

Které noviny pravidelně čtete?

- 1. Lidové noviny*
- 2. Hanácké noviny*
- 3. Zemědělské noviny*
- 4. Svobodné slovo*
- 5. jiné noviny (uved'te které).....*

Položky zjišťující mínění, postoje a motivy

- Velmi citlivé na formulaci a zařazení v dotazníku
- Nesmíme projevit názory a postoje výzkumníka
- Často pokládáme tzv. **nepřímé (projektivní) otázky**: „*Co si myslí žáci vaší třídy o třídní učitelce?*“